

CIRKULARNA EKONOMIJA I ZELENA TRANZICIJA U TEKSTILNOJ INDUSTRIJI

JUN 2025

Ovu publikaciju je sprovela organizacija Rilindja Gjebër, njome upravlja Fond za razvoj zajednice (CDF), a izrađena je uz finansijsku podršku Ambasade Švedske u Prištini. Njen sadržaj je izveden iz odgovora na anketu primljenih do datuma navedenog u ovom izveštaju i isključiva je odgovornost Rilindja Gjebër, koja sprovodi projekat „Vraćanje vrednosti cirkularnoj ekonomiji“ u okviru programa „Jačanje ekoloških organizacija civilnog društva na Kosovu“.

CIRKULARNA EKONOMIJA I ZELENA TRANZICIJA U TEKSTILNOJ INDUSTRIJI

REZIME IZVEŠTAJA

JUN, 2025

SADRŽAJ

Uvod.....	8
Metodologija	9
Rezultati Studije	10
Analiza politika	10
profil tekstilne industrije	11
Snabdevanje Tekstilnim Proizvodima	14
Upravljanje Tekstilnim Optadom	17
Znanje i Podizanje Svesti	21
Sprovođenje Cirkularne Ekonomije	22
Klimastke Promene i Ugljenični Otisak.....	22
Interesovanje i Izazovi u Reciklaži i Ponovnoj Upotrebi.....	22
Zaključci i Preporue.....	25

LISTA SKRAĆENICA

CDF – Fond za razvoj zajednice

KAZS – Kosovska agencija za zaštitu životne sredine

GIZ – Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit

USAID – Američka agencija za međunarodni razvoj

EU – Evropska unija

SSP – Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

CEFTA – Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini

POP – Proširena odgovornost proizvođača

MŽSPPI – Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture

LISTA PRIKAZA

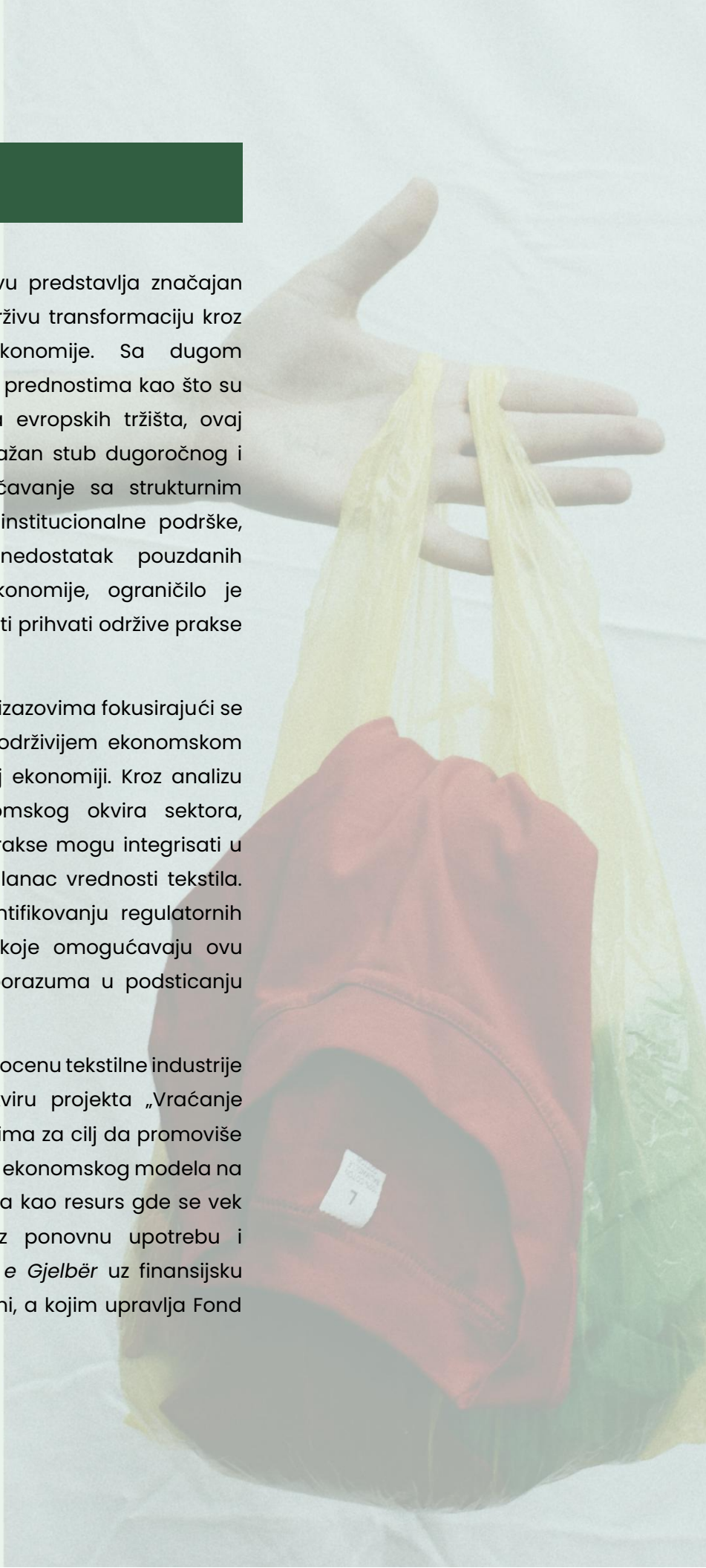
Prikaz 1. Kategorizacija preduzeća.....	12
Prikaz 2. Vrste poslovnih aktivnosti.....	12
Prikaz 3. Izvoz i uvoz tekstilnih proizvoda po glavnim kategorijama za 2024. godinu.....	13
Prikaz 4. Izvoz i uvoz polovne odeće za 2024. godinu.....	14
Prikaz 5. Koju vrstu tekstilnih proizvoda kupujete - odeću? (Pitanje sa više odgovora).....	14
Prikaz 6. Koji su razlozi zašto ne kupujete proizvode koji su bili korišćeni? (Pitanje sa više odgovora).....	15
Prikaz 7. Koju sirovinu koristite za proizvode koje proizvodite? (Pitanje sa više odgovora).....	16
Prikaz 8. Kako upravljate odećom i aksesorima/tekstilom za kuću koje više ne koristite? (Pitanje sa više odgovora).....	17
Prikaz 9. Koliko kilograma odeće otprilike bacite godišnje?.....	17
Prikaz 10. Kako vaša kompanija upravlja materijalnim otpadom u procesu proizvodnje? (Pitanje sa više odgovora).....	19
Prikaz 11. Koje su glavne vrste otpada koje generišete tokom radnog procesa?.....	19
Prikaz 12. Šta mislite da je glavni razlog vašeg nedostatka informacija o ovom pitanju? (Pitanje sa više odgovora).....	21
Prikaz 13. Koliko ste upoznati sa konceptom cirkularne ekonomije?.....	22
Prikaz 14. Ako niste, zašto se niste uključili?.....	23
Prikaz 15. Da li bi vaša kompanija bila zainteresovana za partnerstvo sa kompanijom za reciklažu koja je specijalizovana za upravljanje otpadom od odeće?.....	24
Prikaz 16. Molimo vas da navedete glavne prepreke sa kojima se vaša kompanija suočava u pogledu saradnje sa kompanijom za reciklažu.....	24

UVOD

Industrija tekstila i odeće na Kosovu predstavlja značajan potencijal za ekonomski razvoj i održivu transformaciju kroz usvajanje principa cirkularne ekonomije. Sa dugom proizvodnom tradicijom i strateškim prednostima kao što su konkurentna radna snaga i blizina evropskih tržišta, ovaj sektor ima kapacitet da postane važan stub dugoročnog i inkluzivnog razvoja. Međutim, suočavanje sa strukturnim izazovima kao što su nedostatak institucionalne podrške, ograničen pristup finansiranju, nedostatak pouzdanih podataka i uticaj neformalne ekonomije, ograničilo je sposobnost industrije da u potpunosti prihvati održive prakse i maksimizira postojeće prednosti.

Cilj izveštaja je da se pozabavi ovim izazovima fokusirajući se na tranziciju tekstilne industrije ka održivijem ekonomskom modelu, zasnovanom na cirkularnoj ekonomiji. Kroz analizu političkog, zakonodavnog i ekonomskog okvira sektora, studija ispituje kako se cirkularne prakse mogu integrisati u proizvodnju, upravljanje otpadom i lanac vrednosti tekstila. Posebna pažnja je posvećena identifikovanju regulatornih mehanizama i vladinih strategija koje omogućavaju ovu tranziciju, kao i ulozi trgovinskih sporazuma u podsticanju održivih inovacija.

Ovaj izveštaj je razvijen za godišnju procenu tekstilne industrije na Kosovu za 2024. godinu, u okviru projekta „Vraćanje vrednosti cirkularnoj ekonomiji“, koji ima za cilj da promoviše prelazak sa tradicionalnog linearnog ekonomskog modela na cirkularni model, gde se otpad tretira kao resurs gde se vek trajanja proizvoda produžava kroz ponovnu upotrebu i reciklažu. Projekat sprovodi *Rilindja e Gjelbër* uz finansijsku podršku Ambasade Švedske u Prištini, a kojim upravlja Fond za razvoj zajednice (CDF).

METODOLOGIJA

Metodološki pristup za sprovođenje godišnje procene tekstilne industrije i praksi upravljanja tekstilnim otpadom na Kosovu tokom 2024. godine bio je kombinovan, uključujući:

Pregled strateških, zakonskih dokumenata i dodatne literature

Anketu sa 400 građana starijih od 18 godina u svim opštinama Kosova.

Intervjue sa 100 biznisa z tekstilnog sektora, sa različitih lokacija na Kosovu,

Intervjue sa pet (5) ključnih kreatora politike.

Metode istraživanja bile su uglavnom kvantitativne, koristeći reprezentativni odabrani uzorak kako bi se osigurali pouzdani rezultati. Sledeći rezultati se zasnivaju na podacima prikupljenim putem ovih metoda, pružajući širok pregled tekstilnog sektora i ponašanja građana i kompanija/biznisa na Kosovu.

REZULTATI STUDIJE

ANALIZA POLITIKA

Na Kosovu postoji nekoliko politika i sporazuma koji utiču na upravljanje otpadom i cirkularnu ekonomiju:

- **Industrijska politika Kosova 2030** - U skladu sa Nacionalnom strategijom razvoja, cilj joj je da promoviše ekonomski rast, zapošljavanje i ekološku održivost.
- **Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU** - Kosovo ima obavezu da uskladi zakonodavstvo sa standardima EU, uključujući aspekte zaštite životne sredine i one koji se odnose na cirkulaciju materijala i upravljanje otpadom.
- **Zakon o upravljanju otpadom (br. 04/L-060 i relevantni amandmani)** - Ne uključuje posebno tekstilni otpad, ostavljajući ovu kategoriju van integrisanog okvira za reciklažu i ponovnu upotrebu.
- **Administrativna uputstva o upravljanju otpadom** - Definišu odgovornosti vlasnika otpada, ali bez ičega specifičnog za tekstilni otpad.

Što se tiče aktuelnih vladinih strategija i inicijativa:

- **Strategija integrisanog upravljanja otpadom 2021–2030** - Uključuje jasne ciljeve za razvoj cirkularne ekonomije.
- **Mapa puta za cirkularnu ekonomiju Kosova (2023)** - Identifikuje strateške sektore i postavlja temelje za održiviju ekonomiju.
- **Projekti EU4Green i SERCEC** - Cilj im je podrška održivim praksama i sektoru reciklaže na Kosovu.

Kosovo je aktivno

Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) sa Evropskom unijom.

CEFTA - Akcionom planu za cirkularnu ekonomiju.

Sofijskom sporazumu za Zapadni Balkan.

Kosovo nije aktivno u

Akcionom planu EU za cirkularnu ekonomiju.

Strategiji za održivi i cirkularni tekstil.

Okvirnoj direktivi o otpadu (ODO).

Pregledu Direktive o otpadu (2023)

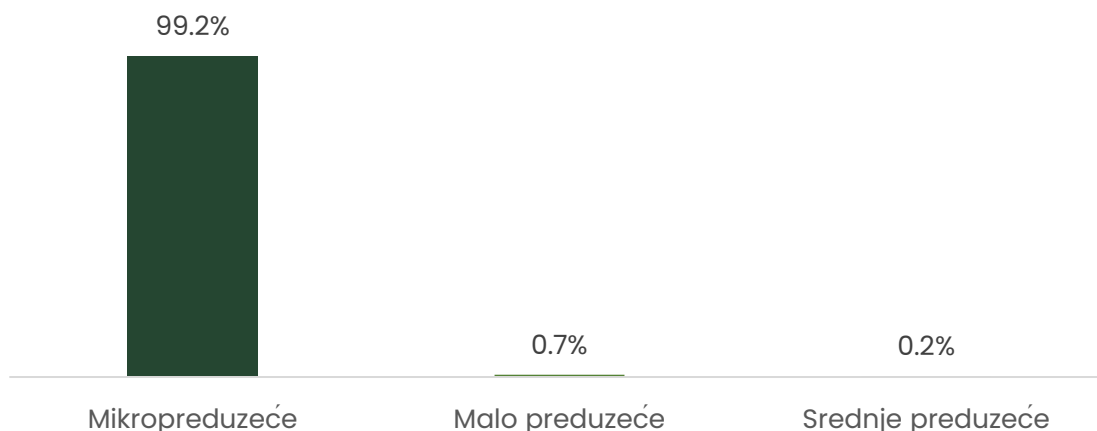
Uredbi o posilijkama otpada (2021)

Predlogu za harmonizaciju EPR propisa za tekstil (2023)

Štaviše, podaci iz studije „Industrija odeće na Kosovu saraduje na istraživanju novih tržišta“ koju je sproveo USAID pokazuju **da nijedno od anketiranih preduzeća nije prijavilo planove za ulaganja u primenu tehnologije tretmana otpada**, što ističe nedostatak inicijative i potrebu za politikama koje podstiču tehnološki razvoj sektora.

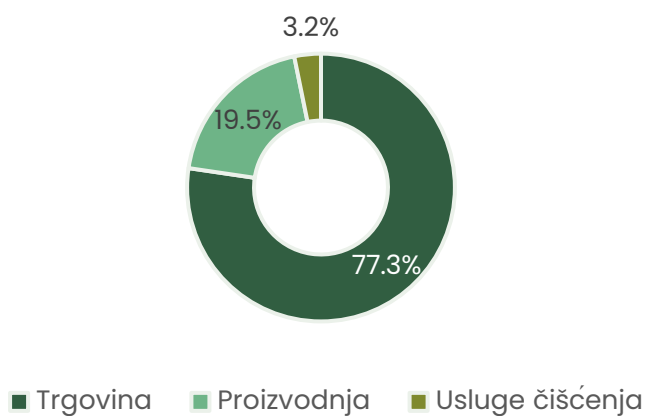
PROFIL TEKSTILNE INDUSTRIJE

Tekstilna industrija na Kosovu sastoji se od 4.519 aktivnih kompanija, od kojih je 99,2 odsto mikro preduzeća (manje od 10 zaposlenih). Mala preduzeća čine 0,7 odsto, dok srednja preduzeća samo 0,2 odsto.

Prikaz 1. Kategorizacija preduzeća

Tekstilnom industrijom na Kosovu dominira trgovina, koja predstavlja 77,3 odsto od svih preduzeća. Samo 19,5 odsto njih se bavi proizvodnjom, što odražava ograničene proizvodne kapacitete i zavisnost od gotovih proizvoda. U međuvremenu, 3,2 odsto preduzeća se bavi uslugama čišćenja, koje zauzimaju mali deo sektora. Ova struktura ističe potrebu za većim ulaganjima u proizvodnju kako bi se povećala dodata vrednost na domaćem nivou.

Prikaz 2. Vrste poslovnih aktivnosti

Što se tiče zaposlenosti, ovaj sektor obuhvata ukupno 7.181 registrovanih radnika, a opštine sa najvećim brojem zaposlenih su Priština (28,8%), Đakovica (11,6%) i Prizren (9,8%).

Pored radne snage i njene raspodele, još jedan ključni aspekt za industriju je trgovinski bilans tekstilnih proizvoda, koji predstavlja veliku disproporciju u korist uvoza. Kada je u pitanu uvoz tekstilnih proizvoda dominira odeća, sa količinom od preko 19 miliona kilograma, dok njihov izvoz dostiže samo oko 1,1 milion kilograma. Kategorija dodatne opreme (*aksesori*) zastupa preko 1.4 miliona kilograma uvoza, sa minimalnim izvozom od 21 hiljadu kilograma. Kućni tekstil

zauzima manji udeo sa uvozom od oko 3.7 miliona kilograma i veoma ograničenim izvozom. Ovi podaci pokazuju veoma neuravnotežen trgovinski bilans u korist uvoza.

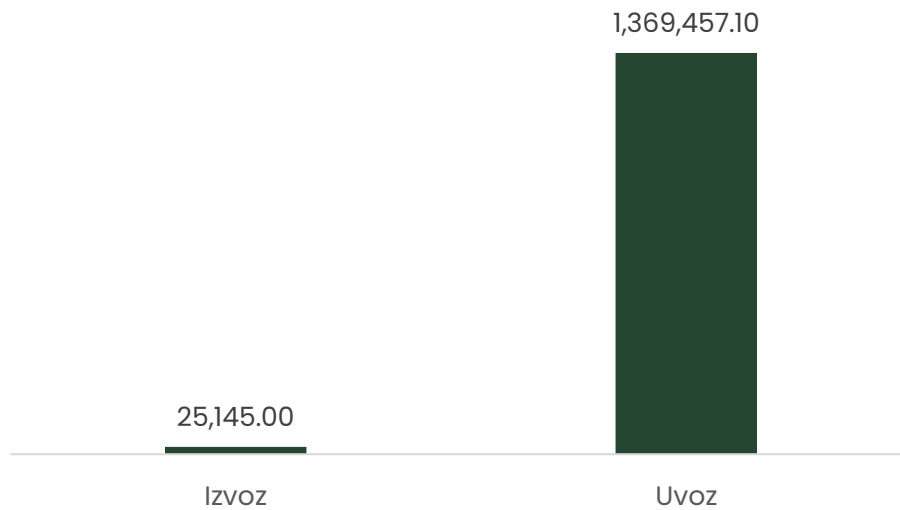

Prikaz 3. Izvoz i uvoz tekstilnih proizvoda po glavnim kategorijama za 2024. godinu

Podaci pokazuju da je Kosovo u 2024. godini uvezlo oko 24,5 miliona kilograma tekstila, a izvezlo samo oko 1,2 miliona kg, što je rezultiralo viškom od preko 23,2 miliona kg tekstila koji je ostao u zemlji.

Većina ovog negativnog bilansa dolazi od odeće, koja čini približno 77 procenata ukupne količine koja je ostala na Kosovu. Ovaj veliki protok tekstila koji ulazi, a ne izlazi iz zemlje, direktan je pokazatelj potencijalne količine tekstilnog otpada, posebno kada se kombinuje sa nedostatkom odgovarajućih sistema za reciklažu i ponovnu upotrebu.

Ako dalje analiziramo, oko 25 hiljada kilograma polovne odeće je izvezeno tokom 2024. godine, dok je uvezeno preko 1,3 miliona kilograma. Ova duboka nesrazmera jasno pokazuje da polovna odeća nije uključena u puni cirkularni ciklus, već završava kao otpad, doprinoseći zagađenju i nepotrebnom trošenju prostora na deponijama.

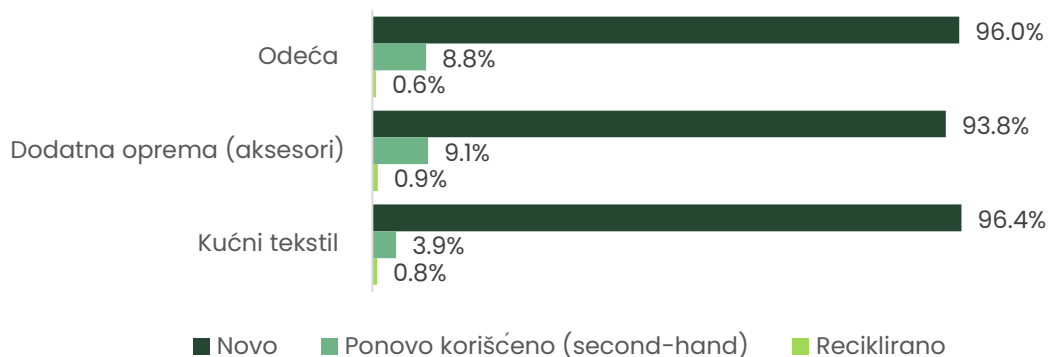
Prikaz 4. Izvoz i uvoz polovne odeće za 2024. godinu

Ova sektorska struktura i produblјivanje trgovinskog bilansa direktno utiču na način snabdevanja građana tekstilnim proizvodima, što će biti razmotreno u sledećem odeljku.

SNABDEVANJE TEKSTILNIM PROIZVODIMA

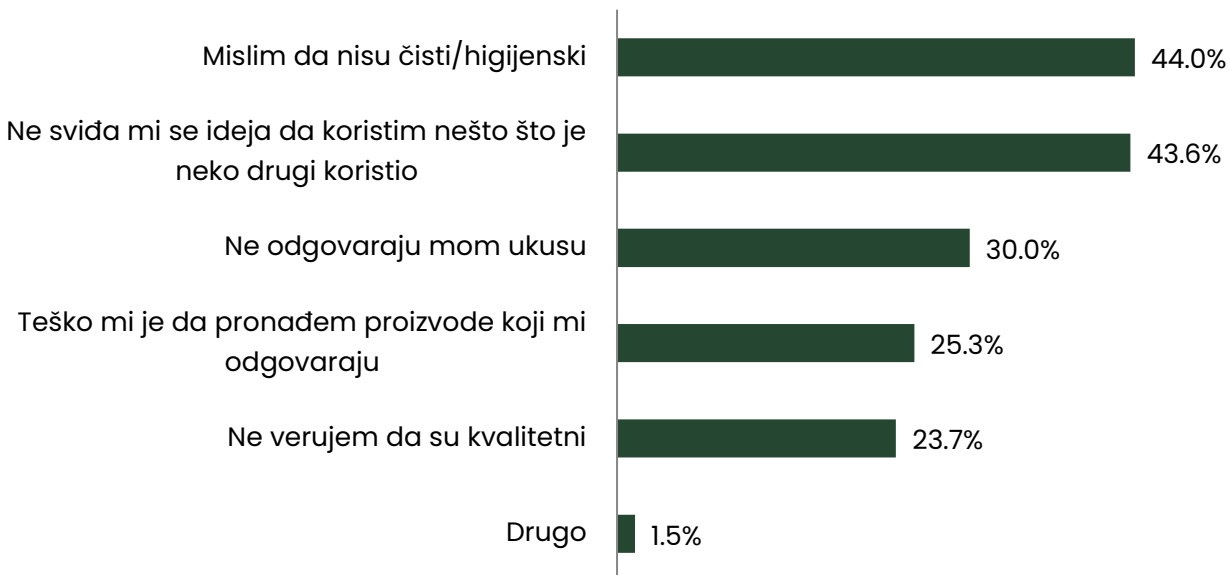
Važan aspekt ove studije bio je način na koji se građani snabdevaju tekstilnim proizvodima. Građani imaju **jasnu tendenciju ka kupovini novih proizvoda**, dok upotreba ponovo upotrebljenih i recikliranih proizvoda ostaje veoma niska za sve kategorije.

U **96 odsto slučajeva** građani kupuju **novu odeću**, slično je i sa kućnim tekstilom (96,4% slučajeva), dok za **akcesore (dodatna oprema)** ovaj udeo iznosi **93.8 odsto**, što ukazuje na snažnu sklonost ka novim proizvodima u svim kategorijama. Upotreba ponovo upotrebljene i reciklirane odeće je marginalna, ispod **1 odsto u svim kategorijama**.

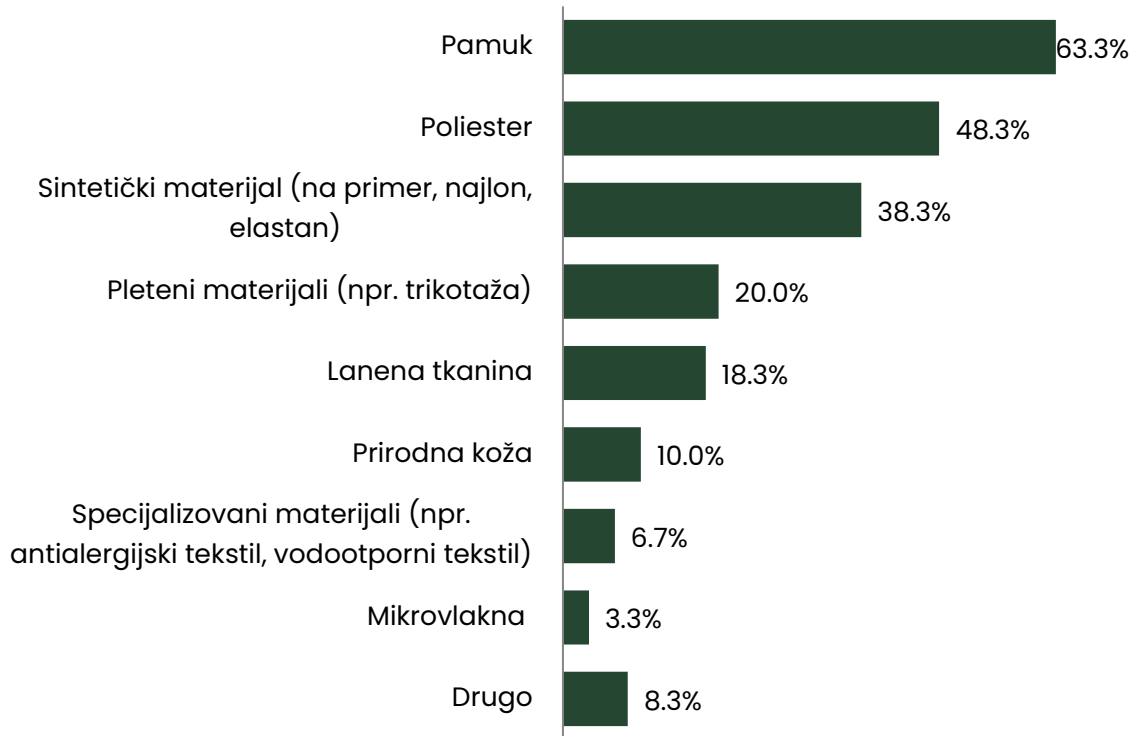
Prikaz 5. Koju vrstu tekstilnih proizvoda kupujete - odeću? (Pitanje sa više odgovora)

Ispitanici koji ne kupuju ponovo upotrebljene tekstilne proizvode naveli su svoje razloge u vezi sa ovim problemom. Glavni razlozi su uglavnom povezani sa higijenom i idejom korišćenja nečega što je neko drugi već koristio. Konkretno, 44 odsto slučajeva pokazuje zabrinutost zbog čistoće i higijene, dok 43,6 odsto slučajeva ne voli ideju korišćenja prethodnog proizvoda od nekog drugog. Takođe, 30 odsto ispitanika je izjavilo da ovi proizvodi ne odgovaraju njihovom ukusu, 25,3 odsto slučajeva ima poteškoća u pronalaženju odgovarajućih proizvoda, a 23,7 odsto slučajeva sumnja u njihov kvalitet.

Prikaz 6. Koji su razlozi zašto ne kupujete proizvode koji su bili korišćeni? (Pitanje sa više odgovora)

Istovremeno, podjednako je važno razumeti od kojih materijala su napravljeni novi proizvodi koji se nalaze na tržištu i njihov uticaj na životnu sredinu. Što se tiče materijala koje kompanije koriste za proizvedene proizvode, u 63,3% slučajeva kompanije koriste pamuk. U oko 48,3% slučajeva koriste poliester, a u 38,3% slučajeva koriste sintetičke materijale kao što su najlon, elasthan, itd. Visoka upotreba pamuka pozitivno utiče na životnu sredinu jer je to prirodni i biorazgradivi materijal. Dok poliester i sintetički materijali kao što su najlon i elasthan nisu biorazgradivi i značajno doprinose zagađenju životne sredine, posebno kao plastični otpad koji se ne razgrađuje lako.

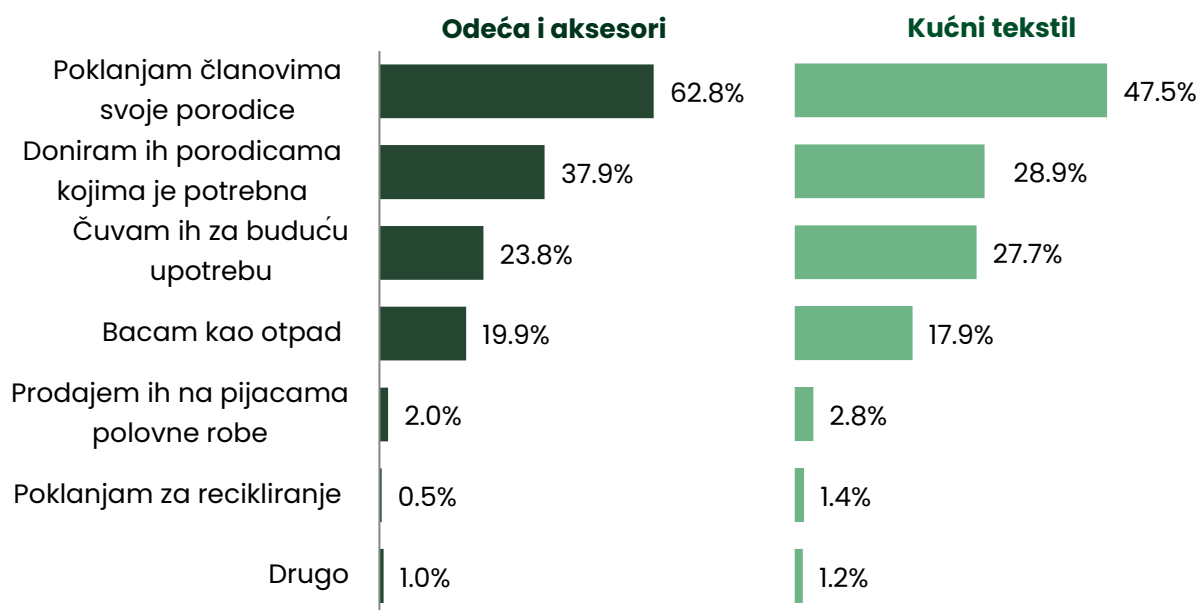

Prikaz 7. Koju sirovinu koristite za proizvode koje proizvodite? (Pitanje sa više odgovora)

Slično tome, materijali koje kupci najviše traže i koji se najviše prodaju su pamuk (61% slučajeva), poliester (46% slučajeva) i sintetički materijali (28% slučajeva). Velika potražnja za nerazgradivim materijalima kao što su poliester i sintetička vlakna, i s obzirom na to da 20% građana baca svoju odeću direktno kao otpad, doprinose značajnom povećanju količine tekstilnog otpada koji ostaje u životnoj sredini.

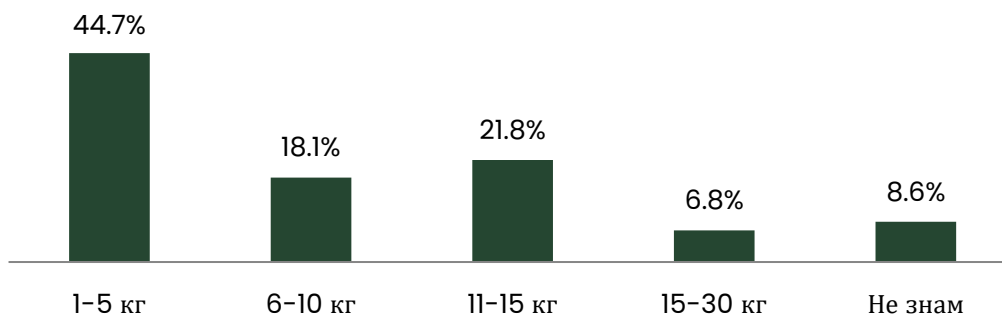
UPRAVLJANJE TEKSTILNIM OPTADOM

Upravljanje tekstilnim otpadom od strane građana i preduzeća na Kosovu uglavnom se oslanja na tradicionalne prakse. Građani doniraju neupotrebljiv tekstil članovima porodice (62,8% za odeću i 47,5% za kućni tekstil), doniraju ga porodicama u potrebi ili ga bacaju kao otpad (19,9% i 27,7% respektivno).

Prikaz 8. Kako upravljate odećom i aksesorima/tekstilom za kuću koje više ne koristite? (Pitanje sa više odgovora)

Što se tiče količine odeće koju bacaju/odlažu godišnje, većina ispitanika (44,7%) navodi da bacaju veoma malu količinu takvog otpada, otprilike 1-5 kg odeće godišnje. Manji procenat (21,8%) navodi da bacaju 11-15 kg, dok 18,1 odsto navodi da bacaju 6-10 kg. Samo 6,8 odsto kaže da bacaju 15-30 kg, a mali procenat (8,6%) nije siguran u količinu. Ukupno su ovi građani prijavili da bacaju oko 1.137 kg odeće kao otpad godišnje.

Prikaz 9. Koliko kilograma odeće otprilike bacite godišnje?

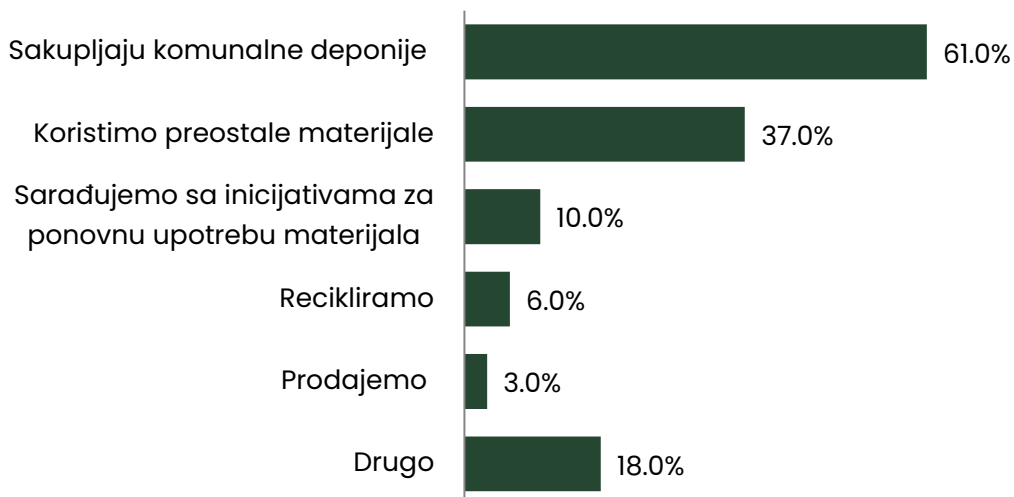
Na osnovu ovih podataka, izvršen je proračun za procenu količine tekstilnog otpada koji generišu građani. Od ukupnog broja ispitanika, 19,9% je izjavilo da baca odeću, što je ukupno 1137 kg godišnje. To odgovara proseku od približno 16,01 kg po osobi godišnje unutar ove grupe. Primenom ovog proseka na populaciju koja predstavlja ovo ponašanje, **procenjuje se da građani na Kosovu generišu približno 5.132,56 tona tekstilnog otpada godišnje od odeće.**

Ovaj prosek je u skladu sa nivoom koji je Evropska agencija za životnu sredinu prijavila u izveštaju „Upravljanje tekstilnim otpadom u evropskoj cirkularnoj ekonomiji“ iz 2024. godine, gde je prosečan godišnji tekstilni otpad u Evropi oko 16 kg po osobi. Međutim, važno je napomenuti da je ovo **približna procena** a ne zvanična brojka, zbog nedostatka stvarnih i strukturiranih podataka na nacionalnom nivou.

Pored građana, i kompanije igraju važnu ulogu u stvaranju tekstilnog otpada. Način na koji kompanije upravljaju svojim otpadom je ključan za procenu uticaja na životnu sredinu i potencijala za ponovnu upotrebu i reciklažu. U nastavku se analiziraju trenutne prakse i oblasti za poboljšanje u tom pogledu.

U većini slučajeva (61%) kompanije upravljaju otpadnim materijalima iz proizvodnog procesa putem sakupljanja sa opštinskih deponija. U 37% slučajeva koriste ove preostale materijale, dok su u samo 10% slučajeva izjavile da saraduju sa inicijativama za ponovnu upotrebu materijala, a u 6% slučajeva ih recikliraju. U oko 18% slučajeva pomenule su druge prakse kao što su odlaganje, donacija, upotreba za proizvodnju dodatne opreme itd.

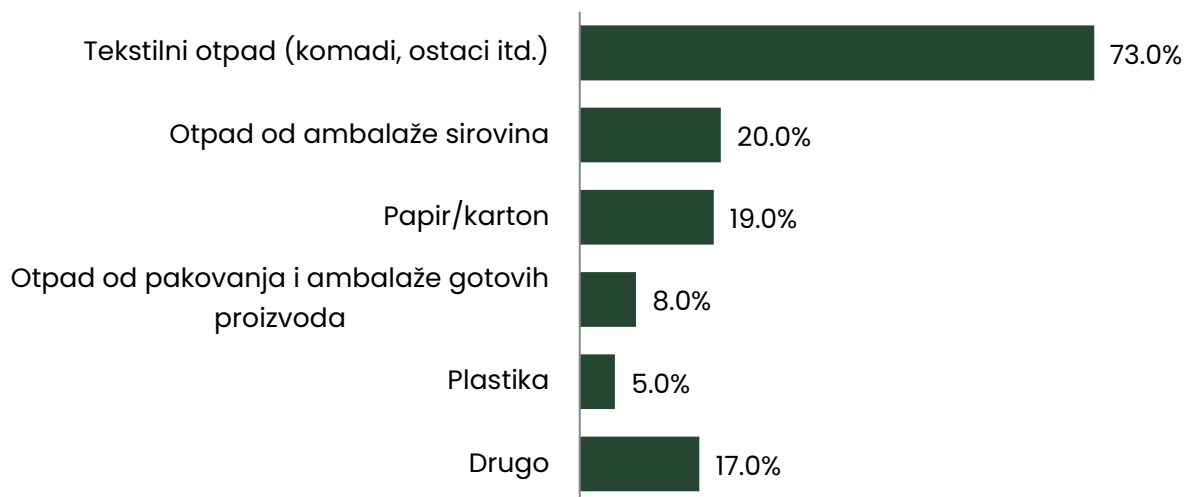
Ovaj rezultat pokazuje da upravljanje tekstilnim otpadom od strane kompanija ostaje uglavnom pasivno, jer većina kompanija zavisi od opštinskih deponija, koje često završavaju na deponijama bez efikasne reciklaže ili ponovne upotrebe i sa negativnim uticajem na životnu sredinu.

Prikaz 10. Kako vaša kompanija upravlja materijalnim otpadom u procesu proizvodnje? (Pitanje sa više odgovora)

U većini slučajeva, kompanije generišu tekstilni otpad kao što su ostaci, otpad od sečenja i slično (73%). Ovo je takođe usko povezano sa činjenicom da su najčešće korišćeni materijali od strane kompanija pamuk, poliester i druga sintetička vlakna. Tekstilni otpad koji nastaje u procesu sečenja i proizvodnje sastoji se uglavnom od ovih materijala, od kojih su sintetička vlakna poput poliesteru i elastana posebno problematična za životnu sredinu.

Otpad od ambalaže sirovina i papira ili kartona je ređi (20% i 19%), dok su najređi otpad od ambalaže finalnih proizvoda (8%) i plastika (5%).

Prikaz 11. Koje su glavne vrste otpada koje generišete tokom radnog procesa?

Oko 56% kompanija je izjavilo da ne zna koliko tona tekstilnog otpada njihova kompanija generiše godišnje, jer ne vrše nikakva merenja u tom pogledu. Dok je od ostalih kompanija (44%) koje su pružile informacije, prijavljeno ukupno oko 22,8 tona tekstilnog otpada tokom jedne godine.

Na osnovu ovih podataka za tekstilni poslovni sektor, grubo je izračunata ukupna generacija tekstilnog otpada. Uzimajući u obzir deklarisanu proseku za relevantne sektore (trgovina, proizvodnja i druge kategorije) sa trenutnom raspodelom aktivnih kompanija na Kosovu, i skalirajući ih na 61% onih koji izjavljuju da proizvode otpad, **procenjuje se da kompanije generišu oko 13.832,84 tone tekstilnog otpada godišnje.**

Ovaj proračun predstavlja **indikativnu procenu**, s obzirom na nedostatak sistematskih i zvaničnih podataka o upravljanju tekstilnim otpadom u privatnom sektoru na Kosovu.

Ovi detaljni podaci o građanima i kompanijama služe kao osnova za procenu znanja i svesti o uticaju ovog sektora na životnu sredinu.

ZNANJE I PODIZANJE SVESTI

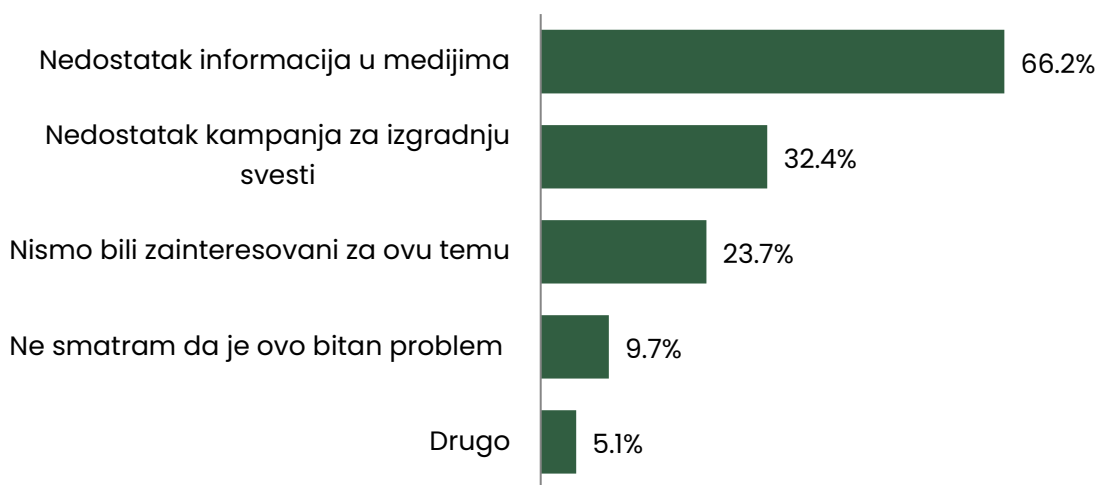
Sa sve većom svešću o uticaju tekstilne industrije na životnu sredinu, ovaj odeljak ispituje kako i u kojoj meri se građani uključuju u ponovnu upotrebu i reciklažu tekstilnih proizvoda. Rezultati pomažu da se razume nivo svesti i glavne prepreke koje utiču na ove prakse.

Prema rezultatima, više od polovine ispitanika (53,9%) izjavilo je da je svesno uticaja proizvodnje i odlaganja tekstilnih proizvoda na životnu sredinu, međutim, značajan deo (46,1%) nema ove informacije, što takođe utiče na mali broj ispitanika koji praktikuju ponovnu upotrebu i reciklažu tekstilnih proizvoda.

Nedostatak praksi ponovne upotrebe i reciklaže ukazuje na jaz između svesti i

delovanja. Bez konkretnih mehanizama koji ovu praksu čine lakom i motivisanom, tekstil završava kao otpad i gubi svoju potencijalnu vrednost u okviru održivog ekonomskog ciklusa.

Nedostatak informacija u medijima je glavni faktor koji utiče na nedostatak javne svesti o ovom pitanju, a 66,2% ispitanika navodi ovo kao glavni razlog. Još jedan važan faktor je nedostatak kampanja za podizanje svesti, što se pominje u 32,4% slučajeva. Štaviše, u 23,7% slučajeva ispitanici priznaju da nisu imali nikakvog interesovanja za ovu temu, dok u 9,7% slučajeva ne smatraju uticaj tekstila na životnu sredinu značajnim problemom. Ovi rezultati ukazuju na potrebu za više informacija i podizanja svesti o ovom pitanju putem medija i relevantnih institucija.

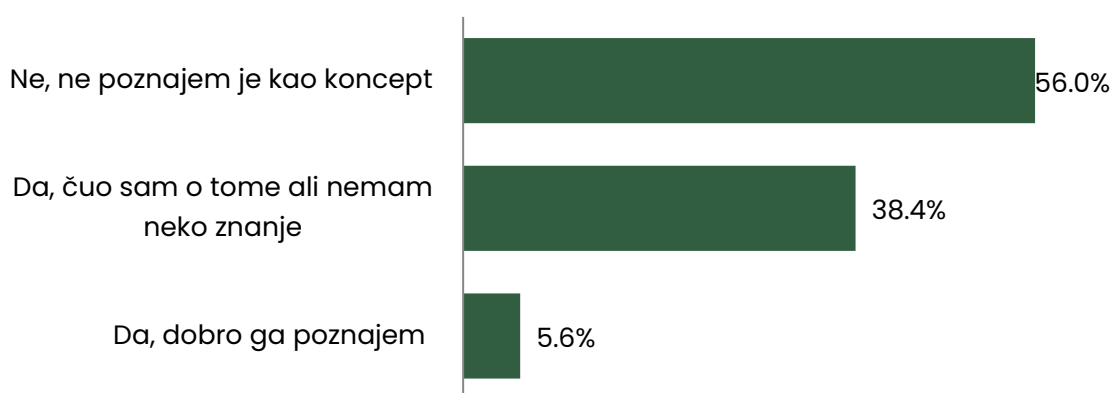

Prikaz 12. Šta mislite da je glavni razlog vašeg nedostatka informacija o ovom pitanju? (Pitanje sa više odgovora)

SPROVOĐENJE CIRKULARNE EKONOMIJE

Sprovođenje principa cirkularne ekonomije u tekstilnoj industriji na Kosovu je još uvek u ranoj fazi i deluje fragmentirano, sa nedostatkom dobro strukturiranih pristupa i posvećenih politika za ovaj sektor. Prema podacima Kosovske agencije za zaštitu životne sredine (KAZS), napredak je počeo 2021. godine usvajanjem prve Integrisane strategije upravljanja otpadom (2021–2030), koja takođe uključuje razvoj cirkularne ekonomije kao jedan od glavnih ciljeva.

Što se tiče znanja, samo 56 procenata građana je upoznato sa konceptom cirkularne ekonomije, što ukazuje na potrebu za povećanjem svesti javnosti.

Prikaz 13. Koliko ste upoznati sa konceptom cirkularne ekonomije?

Čak i među preduzećima, svest ostaje niska: 82 odsto preduzeća nije čulo za koncept cirkularne ekonomije, dok samo 18 odsto izjavljuje da je upoznato sa njim. **U poređenju sa tim, građani imaju viši nivo znanja**, što pokazuje jasnu razliku između javne i poslovne svesti.

KLIMASTKE PROMENE I UGLJENIČNI OTISAK

Uz koncept cirkularne ekonomije, pitanje uticaja na klimu dobija sve veću pažnju biznisa. Uticaj poslovnih aktivnosti na životnu sredinu postao je značajna briga. Podaci pokazuju da je oko 70 procenata biznisa spremno da investira u poboljšanje svojih praksi kako bi smanjilo uticaj na životnu sredinu i ugljenični otisak.

INTERESOVANJE I IZAZOVI U RECIKLAŽI I PONOVDNOJ UPOTREBI

Ključna komponenta u ispunjavanju ciljeva održivosti je aktivno učešće u praksama reciklaže i ponovne upotrebe. Uključivanje kompanija u inicijative za reciklažu i ponovnu upotrebu otpada nakon proizvodnje ostaje ograničeno. Samo 4% kompanija trenutno učestvuje u aktivnostima

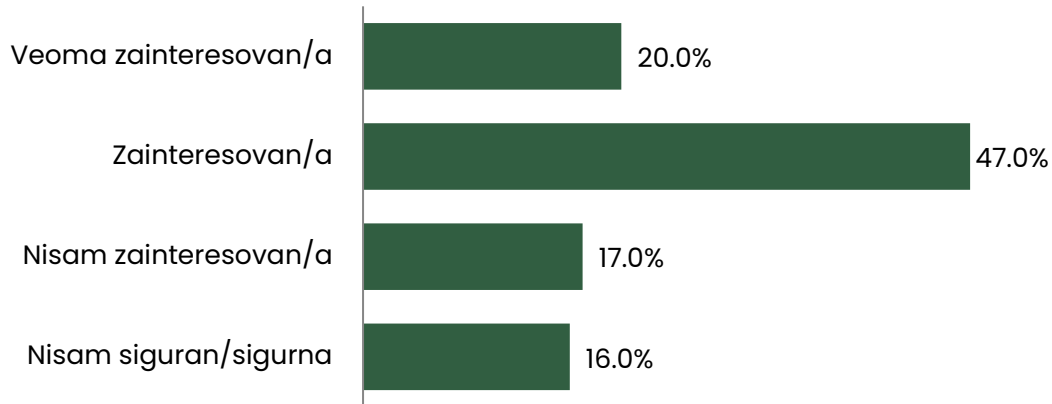
reciklaže. Glavni razlozi za neuključenost uglavnom su povezani sa nedostatkom informacija, pri čemu 53,3% njih navodi da nemaju informacije ni o kakvim inicijativama za reciklažu. U međuvremenu, 18,3% nema interesovanja, a 13,3% sebe smatra malim preduzećima koja ne proizvode mnogo otpada.

Prikaz 14. Ako niste, zašto se niste uključili?

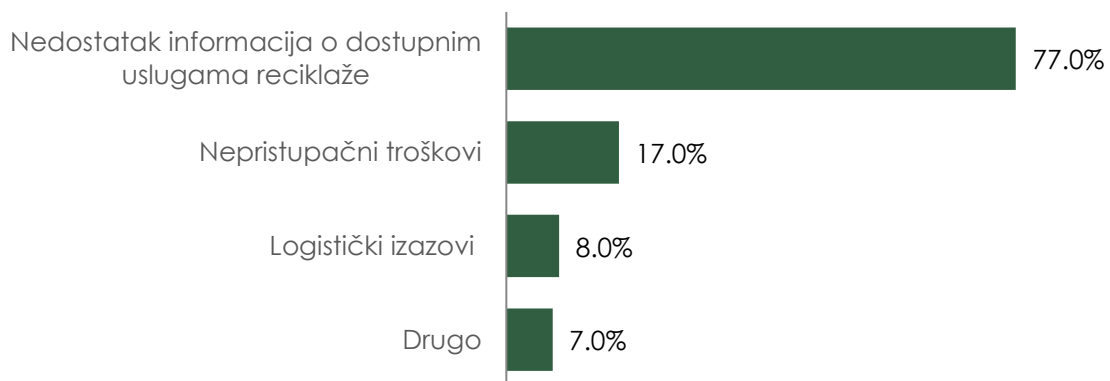
Podaci pokazuju da samo 2 odsto kompanija trenutno saraduje sa kompanijama za reciklažu u cilju upravljanja tekstilnim otpadom. Uprkos trenutno niskom nivou saradnje sa kompanijama za reciklažu, tekstilne kompanije pokazuju visok potencijalni interes za ovu saradnju u budućnosti. Konkretno, 67 odsto kompanija je zainteresovano ili veoma zainteresovano za saradnju sa kompanijama za reciklažu koje su specijalizovane za upravljanje otpadom od odeće.

Ovo pokazuje da postoji spremnost i volja za uključivanje u održive prakse, ukoliko se obezbede prave mogućnosti i relevantne informacije. Međutim, 17 odsto kompanija ne izražava interesovanje, a 16 odsto nije sigurno, što ukazuje na to da su barijere poput nedostatka znanja, troškova ili nedostatka jasne ponude na tržištu i dalje prisutne.

Prikaz 15. Da li bi vaša kompanija bila zainteresovana za partnerstvo sa kompanijom za reciklažu koja je specijalizovana za upravljanje otpadom od odeće?

Veliko interesovanje kompanija za saradnju sa kompanijama za reciklažu, ogledano u prethodnom pitanju, suočava se sa nekim jasnim preprekama koje ograničavaju konkretne akcije. Prema podacima, glavna prepreka je nedostatak informacija o dostupnim uslugama reciklaže, što pominje 77 odsto kompanija. To pokazuje da mnoge kompanije jednostavno ne znaju gde da se obrate ili koje opcije postoje. Pored toga, 17 odsto kompanija smatra da su troškovi nedostupni, dok 8 odsto navodi logističke izazove kao prepreku saradnji.

Prikaz 16. Molimo vas da navedete glavne prepreke sa kojima se vaša kompanija suočava u pogledu saradnje sa kompanijom za reciklažu.

ZAKLJUČCI I PREPORUE

Tekstilna industrija na Kosovu predstavlja važnu komponentu lokalne ekonomije zbog svog kapaciteta za zapošljavanje i potencijala za razvoj. Međutim, rezultati ove studije jasno ističu glavne izazove u pogledu upravljanja otpadom, uticaja na životnu sredinu i primene principa cirkularne ekonomije.

Na osnovu podataka prikupljenih iz anketa građana, intervju sa predstavnicima preduzeća i diskusija sa relevantnim kreatorima politike, izvedeno je nekoliko važnih zaključaka koji ukazuju na izazove i potencijal za održivi razvoj tekstilne industrije na Kosovu.

Na osnovu podataka prikupljenih anketama sa građanima i kompanijama, **procenjuje se da se na Kosovu godišnje generiše približno 18.965 tona tekstilnog otpada.** Ovo je gruba procena, zbog nedostatka zvanične statistike za ovu kategoriju, ali pomaže da se razume obim problema. Pored toga, Kosovo je 2024. godine uvezlo preko 24,5 miliona kg tekstila, a izvezlo samo 1,2 miliona kg, stvarajući višak od preko 23 miliona kg tekstila koji je preostao u zemlji. Ovi podaci ističu hitnu potrebu za strukturiranim politikama i efikasnim sistemima za upravljanje tekstilnim otpadom.

Što se tiče rezultata ankete građana, oni pokazuju nizak nivo svesti i praksi za ponovnu upotrebu i reciklažu tekstila. Većina potrošača kupuje tekstilne proizvode kao nove, a bacanje odeće i kućnog tekstila kao otpada je uobičajena praksa. Samo mali broj građana ponovo koristi ili reciklira ove proizvode. Glavni razlozi za to uključuju nedostatak informacija, nepoverenje u kvalitet ponovo upotrebljenih proizvoda i nedostatak infrastrukture za reciklažu. Međutim, većina građana je izrazila spremnost da promeni svoje ponašanje, ako im se obezbedi više informacija i pristup uslugama ponovne upotrebe i reciklaže.

Sa druge strane, tekstilni sektor na Kosovu ima značajan značaj za ekonomiju, jer predstavlja važan deo industrijske aktivnosti u zemlji, generišući visok finansijski promet i pritom imaju potencijal za povećanje izvoza na regionalna i evropska tržišta. Međutim, industrija se suočava sa nizom izazova koji ometaju njen održivi razvoj i integraciju u cirkularnu ekonomiju. Rezultati intervju sa kompanijama pokazuju značajan nedostatak praksi za efikasno upravljanje tekstilnim otpadom, pri čemu se većina kompanija oslanja na opštinske deponije kao jedino rešenje. Samo mali procenat njih je uključen u inicijative za reciklažu ili ponovnu upotrebu, a

većina uopšte ne meri količinu otpada koju generišu. Ovo ukazuje na nedostatak internog sistema upravljanja otpadom i nedostatak povezanosti sa lancem reciklaže.

Kompanije generalno imaju sledeće slabosti upravljanju otpadom:

- Nedostatak internog sistema za ponovnu upotrebu ili odvajanje materijala na izvoru.
- Velika zavisnost od opštinskih deponija i nedostatak saradnje sa kompanijama za reciklažu.
- Nedostatak svesti o uticaju tekstilnog otpada na životnu sredinu.
- Velika upotreba nerazgradivih materijala kao što su poliester i elastan.
- Gotovo nijedna kompanija ne meri količinu otpada koju generiše tokom godine.

Potrebe za izgradnjom njihovih kapaciteta uključuju:

- Informacije i svest o prednostima cirkularne ekonomije i uticaju sektora na životnu sredinu.
- Specijalizovana obuka o upravljanju otpadom.
- Finansijska i tehnička podrška za implementaciju tehnologija reciklaže.
- Posebne politike i smernice za upravljanje tekstilnim otpadom i primenu POP-a (Proširene odgovornosti proizvođača).
- Stvaranje mreža saradnje između privatnog sektora i pružalaca usluga reciklaže.

Štaviše, iz intervjua sa kreatorima politike, primećeno je da još uvek ne postoji jasna i sveobuhvatna politika za upravljanje tekstilnim otpadom ili za promociju primene principa cirkularne ekonomije u ovom sektoru. Iako postoji spremnost za saradnju i podršku, nedostatak resursa i drugih prioriteta na institucionalnim agendama potiskuje ovo pitanje u drugi plan. Takođe, nedostaje finansijska podrška, subvencije ili grant šeme koje bi podstakle kompanije da ulažu u tehnologije reciklaže ili održivi dizajn.

Generalno posmatrano, tekstilna industrija na Kosovu ima značajan potencijal za razvoj u smislu održivosti, ali trenutno postoje ozbiljni nedostaci u upravljanju otpadom, u lancu reciklaže i u kolektivnoj svesti o uticaju na životnu sredinu. Ovaj jaz se može prevazići samo integrisanim pristupom koji uključuje obuku za preduzeća, političke i regulatorne intervencije, razvoj infrastrukture za reciklažu i podizanje javne svesti o značaju cirkularne ekonomije.

Slede preporuke za svaku od uključenih zainteresovanih strana, od tekstilnih preduzeća do međunarodnih donatora.

Za javne institucije:

- Izrada nacionalne i lokalne politike za upravljanje tekstilnim otpadom, usklađene sa direktivama EU, uključujući tekstil u šemu proširene odgovornosti proizvođača - POP.
- Integracija podrške u programe subvencija i grantova za proizvodna preduzeća koja primenjuju principe cirkularne ekonomije,
- Kreacija šema direktne finansijske podrške za inicijative koje primenjuju principe cirkularne ekonomije i reciklaže u tekstilnom sektoru.
- Uspostavljanje zakonskih zahteva za godišnje izveštavanje o stvaranju otpada od strane velikih tekstilnih preduzeća.
- Promovisanje odvajanja otpada na izvoru kroz namenska mesta za sakupljanje tekstila u skladu sa direktivom Evropske unije o sakupljanju tekstilnog otpada.
- Ojačati praćenja uvoza tekstila, sa fokusom na nebiorazgradive materijale i njihov uticaj na životnu sredinu.

Za obrazovno-edukativne institucije:

- Početi sa nastavom cirkularne ekonomije u pred-univerzitetskim ustanovama i univerzitetima.
- Kreirati šeme za podsticanje kreativnosti i inovacija kako bi se pronašli napredni načini upravljanja otpadom u tekstilnom sektoru.

Za tekstilne kompanije:

- Të fillojnë me matjen e sasisë së mbeturinave të gjeneruara dhe të gjejnë mënyra inovative për ripërdorim dhe riciklim të materialeve të mbetura.
- Të vendosin mekanizma të brendshëm për ndarjen e mbeturinave sipas llojit dhe t'i lidhin me operatorët e riciklimit.
- Të investojnë në trajnime për dizajn të qëndrueshëm dhe menaxhim të mbeturinave.
- Të kërkojnë mundësi për bashkëpunim me shkolla teknike dhe OJQ për projekte pilot të riciklimit.
- Poçeti sa merenjem kolicine prodhuesit të prodhimit të trashëguar të mbeturinave dhe të gjejnë mënyra inovative për ripërdorim dhe riciklim të materialeve të mbetura.
- Uspostaviti interne mehanizme za odvajanje otpada po vrsti i povezati ih sa operaterima reciklaže.
- Uložiti u obuku za održivi dizajn i upravljanje otpadom.
- Tražiti mogućnosti za saradnju sa tehničkim školama i nevladinim organizacijama za pilot projekte reciklaže

Za civilno društvo i nevladine organizacije:

- Pokrenuti kampanje za podizanje svesti i informisanje javnosti i kompanija o uticaju tekstila i mogućnostima reciklaže.

- Organizovati sajmove razmene i inicijative za polovnu odeću.
- Sprovoditi kontinuirana istraživanja i objavljivati praktične informacije o primeni praksi cirkularne ekonomije

Za donatore:

- Podrška grantovima ili kreditima sa olakšanim uslovima za kompanije koje ulažu u reciklažu, reciklažu ili održivu proizvodnju.
- Finansirati programe za razvoj lanca reciklaže i izgradnju infrastrukture za separaciju otpada.

Za investitore:

- Ulaganje u tehnologije reciklaže i prerade tekstila, rešavajući trenutni nedostatak infrastrukture za upravljanje otpadom u ovom sektoru.
- Podrška razvoju novih preduzeća usmerenih na održivi dizajn, popravku i reciklažu tekstilnih proizvoda.
- Stvaranje partnerstava sa lokalnim preduzećima radi uspostavljanja namenskih centara za odvajanje, sakupljanje i preradu tekstila.
- Korišćenje postojećih šema sufinansiranja od strane EU i međunarodnih donatora radi smanjenja rizika i pružanja tehničke i finansijske podrške.
- Podrška sertifikaciji i standardizaciji recikliranih proizvoda kako bi se omogućio lakši pristup međunarodnim i regionalnim tržištima

Kombinacija ovih koordinisanih akcija svih zainteresovanih strana omogućila bi izgradnju tekstilnog sektora koji je ne samo ekonomski konkurentan, već bi značajno doprineo i smanjenju količine otpada, povećanju primene praksi cirkularne ekonomije, zaštiti životne sredine i poboljšanju društvenog blagostanja na Kosovu.

